

Jesenske impresije ob Zgodbah iz kostanjevih gozdov

ANA ŠTURM IN VERONIKA ZAKONJŠEK

Ana: V trenutku, ko se lotevam pisanja teh vrstic, sem na Dunaju, kjer se odvija Viennale, najpomembnejši avstrijski mednarodni filmski festival. Sedim v kuhinji starega meščanskega stanovanja na obrobju strogega centra in se s težavo upiram škatli čokoladnih maronov, ki leži na mizi. Kostanj je zame sinonim za jesen. Je njena najbolj značilna barva, vonj in okus. Na Facebooku opazim, da so kostanjepeki v Ljubljani prav te dni dobili nove škrniclje, ki ljubitelje pečenega kostanja vabijo k ogledu **Zgodb iz kostanjevih gozdov** (Gregor Božič, 2019). Omenjeni film po odmevni projekciji na Festivalu slovenskega filma v Portorožu, kjer je prejel kar 11 vesen, novembra najprej prihaja na platna Ljubljanskega mednarodnega filmskega festivala, takoj zatem pa na redni spored naših art kinematografov.

Protagonista *Zgodb iz kostanjevih gozdov* sta ostareli Mario, redkobesedni mizar, in Marta, poslednja kostanjarka iz Benečije. V povojna leta umeščeno dogajanje je prepojeno z melanholičnim vzdušjem in začinjeno s kančkom nostalgичnega šarma. Zapis svetlobe na celuloidnem traku v estetsko dovršene podobe prevaja lepoto in toplino, pa tudi žalost in osamljenost nekega prav posebnega kraja in časa. »Na filmski trak smo skušali prenesti duh Benečije, tega posebnega prostora, ki so ga skozi stoletja oblikovale politične napestosti in revščina, pa tudi izseljevanje prebivalstva. Želeli smo, da bi prostor zaživel kot glavni junak filma – skozi atmosfero večinoma zapuščenih vasi, skozi arhitekturo in predmete, skozi privide in prisluhe, ki so ostali za njihovimi nekdanjimi prebivalci, ter, najpomembnejše, skozi naravo – v obliki, ki je neločljivo povezana s tem prostorom: kot pravljičnica, ki jo prebereš pred nočjo,« pravi režiser Gregor Božič.

Mario v enem izmed pogovorov z zdravnikom, h kateremu večkrat pride po zdravila za bolno ženo, reče: kako

to, da vem, kaj boste rekli? Vi pa veste, kaj bom rekel jaz? In nikoli nama ne uspe reči nič ... nič iz srca. Za razliko od njiju so *Zgodbe iz kostanjevih gozdov* film, ki (spre)govori iz srca. Ko se kot gledalec potapljaš v njegove podobe, čutiš, da v ozadju stojijo ljudje, ki so ta film delali z ljubeznijo, vztrajnostjo in neverjetnim občutkom za vsak posamezni fotogram, zvok, besedo in pogled. Veš, da gledaš nekaj, v kar so ustvarjalci dali velik del sebe. Zgodbe, obsesije, žalost in veselje, ki živijo v njih, so postali del fino stkane umetnine, ki se iz podob prek platna preliva v gledalca. Vsa ekipa, od avtorjev – Gregorja Božiča in Marine Gumzi – do izjemnih igralcev, direktorja fotografije, scenografov, kostumografinj ..., je filmu omogočila najboljše možne pogoje, da se odtisne v gledalca.

Veronika: Celovečerni prvenec Gregorja Božiča, *Zgodbe iz kostanjevih gozdov*, je bogato čutno doživetje, ki se izmika popolnemu ubesedenju. Vizualna poezija se razliva čez filmsko platno in transcendirata simbolno polje jezika ter beneško in slovensko primorsko narečje povzdiguje v skorajda nadnaraven element. Filmska pripoved se odvija skozi preišljene kompozicije, dodelano scenografijo in poetično fotografijo, ki se s pretanjenim občutkom poigrava s svetlobo, barvnimi kontrasti, slikovitostjo narave, padanjem senc(e), dvigovanjem jutranjih meglic in toplo svetlobo, ki skozi okno nežno boža tihožitje na mizi. *Zgodbe iz kostanjevih gozdov* zaobjamejo vso lepoto jesenskih barv: pred nami se razprostirajo gozdne poti, pravljični travniki, mogočna drevesa, žuboreča voda in v reki plavajoči kostanj, ki ga, tik preden v mrzlo, deročo vodo ponj seže kostanjarka Marta, bežno objamejo sončni žarki. Mehka zrnata slika celuloidnega traku ustvarja brezčasno vzdušje pozabljenega, zapuščenega kraja, ki na

ZGODBE IZ KOSTANJEVIH GOZDOV (2019)

filmskem platnu, odet v bogastvo jesenskih barv, oživi in zadira v mističnem duhu (ne)davne preteklosti.

K melanholični atmosferi, ki se prepleta z elementi sanj in magičnega realizma, pripomore tudi zvočna podlaga, eterični zvok teremina, nenavadnega, na zvočne valove igranega inštrumenta, ki skozi avtorsko glasbo islandske skladateljice Hekle Magnúsdóttir poudarja vseprisoten občutek minljivosti, izgube, življenja in spomina. Teremin, ki na trenutke zazveni kot disharmonična violina, ustvarja vzdušje skoraj nadnaravnih, mi(s)tičnih razsežnosti. Gozdovi, travniki, domovi in gostilne, kjer Benečani z vso resnostjo in zbranostjo večere preživljajo ob igranju *more*, so se z leti izpraznili, a njihovi spomini in odtisi preteklih generacij živijo naprej – v vetru, drevesih, sončnih žarkih, hrastovih predalnikih, glineni posodi, neodposlanih pismih in cvetočem kostanju.

Zvok teremina se skoraj neopazno prepleta z naravnimi zvoki vetra, šelestenja in nežnega valovanja morja, na trenutke pa v ospredje stopi tudi zasanjana melodija harfe. Oba inštrumenta skozi otožno melodijo, ki se sliši kot odzven nekega preteklega, odteklega časa, z občutkom dopolnjujeta

preigravanje glavnih tem te pravljicne poezije: smrti, izgube, osamljenosti, množičnega preseljevanja in pretrganih družinskih vezi, mimobežno nakazanih skozi nikoli odposlana, v predal zaprta pisma. Pisma, ki simbolizirajo zgodovino, bledečo kulturo ter neizrečena čustva družinskih članov, ločenih v povojni revščini in množičnem prečkanju razburkanega oceana – tega prostranega morja, ki v svoji brezmejni veličini predstavlja upanje, odprte možnosti in nove začetke. Tja se ne nazadnje v begu pred osamljenostjo in pomanjkanjem s skromnim kovčkom odpravi tudi Marta. V Avstralijo. Stran od jeseni ... in kostanjev.

Ana: Prizor, v katerem Marta v kostanjevo rjavem plašču s svojim skromnim kovčkom stoji na pomolu in gleda prek razburkanega, od mrzlega vetra spihanega morja, zame predstavlja esenco filma. Omenjena podoba, ki ti s svojo surovo lepoto vzame dih in zlomi srce, je podoba, v kateri se zgosti vsa teža življenja, od revščine, prek odpovedovanja in izgube, do osamljenosti in strahu pred neznanim svetom, ki se razprostira nekje na drugi strani oceana. Hkrati se ista

podoba skozi zlato svetlobo vzhajajočega sonca poslavlja od te teme in polni z nekimi novimi sanjami in obeti. Je podoba, v kateri so hkrati prisotne hladna realnost sveta in tople sanje o lepšem življenju. Sanje, ki nam pomagajo misliti zunaj okvirov možnega. Domišljija je tista, ki uravnava naše notranje ravnovesje in nam pomaga preživeti v težkih časih.

Zgodbe iz kostanjevih gozdov so film, ki pripozna(va) pomen domišljije in domišljijo s pridom uporablja v svojem pripovedovanju. Od socialnega realizma se oddaljuje s pravljničnimi elementi in prizemljenim humorjem. Razgibane pripovedne tehnike, od pripovednega okvira, prek prikaza številnih lokalnih običajev, do mitoloških treh svetih kraljev v podobi Janje Majzelj, Marka Breclja in Matija Solceta, v film vnašajo prijetno lahkotnost in igrivost. Avtorja se s pridom poigravata s pravljničnimi elementi in gradita zanimivo teksturo realnosti, ki se vseskozi nelinearno vije med resničnostjo, zgodovino, spomini, sanjami in domišljijo. Zgodba, ki jo razpletata, tako mestoma dobi skoraj amarcordovske kvalitete. Duh Federica Fellinija tudi sicer sem in tja zatava v kakega od prizorov – na misel recimo pride obilno obložena miza na poroki, na kateri svatje razigrano plešejo. Poleg vseh omenjenih elementov filmu nekako uspe ujeti tudi ton in intimno atmosfero zgodb, ki so jih pripovedovali naše babice in naši dedki.

V zaključni špici poleg stavka, da v filmu ni bila zlorabljen ali poškodovan nobena žival, lahko preberemo tudi, da je bila posebna pozornost posvečena zaščiti naravnih površin in energetskih virov. *Zgodbe iz kostanjevih gozdov* so prvi film, v katerem sem zasledila ta(k) napis – napis, ki priča o ustvarjani in predvsem življenjski filozofiji avtorjev. Gledalec sicer že v teku filma lahko začuti poseben odnos in spoštovanje do narave, te tihe priče človeškega obstoja. Mogočni kostanji, ki definirajo slikovito pokrajino Benečije, so več desetletij zagotavljali les, iz katerega je ustvarjal mizar Mario, in okusne plodove, s prodajo katerih je Marta zaslužila za pot čez morje, pred nekaj leti pa so navdihnili filmsko zgodbo o njunem življenju.

Veronika: Film do narave in njene dolgoletne simbioze s človekom pristopa z globokim spoštovanjem. Mogočna kostanjeva drevesa dajejo občutek davne, pol tisočletja stare zgodovine, skozi katero so gozdni plodovi beneške pokrajine preskrbovali generacije domačinov, ki ob boku veličastne narave zasijejo v svoji krhkosti in minljivosti. A čudovita pokrajina, prežeta z romantično misterioznostjo, vse redkejšemu prebivalstvu ne omogoča pogojev za lahko življenje. Kraj zaznamujejo trdo fizično delo, zgaranost in težavno pridobivanje surovin, ki jih

človek potrebuje za preživetje. Skupaj s tradicijo, običaji in kostanjarskimi poklici tako pojenja tudi človeška simbioza z beneško zemljo in gozdovi, veličastna neokrnjena narava pa ob preseljevanju ljudi začena preraščati zapuščene kamnite hiške in zabrisovati še zadnje sledi za ljudmi, ki jih je povojno življenje pregnalo v svet. A njihova povezanost z domom vendarle ostaja. Ob Mariovem dotiku drevesa, ki v samoti stoji sredi prostranega travnika – potem ko svoje prihranke odstopi Marti ter ji omogoči vkrcanje na ladjo –, se zazdi, kot da drevo tiho simbolizira vse odhajajoče in razseljene. Drevo, čigar korenine so trdno zasidrane v zemlji Benečije, a katerega veje in krošnje se v iskanju novih možnosti in svobode širijo v prostrano nebo.

Kljub jasni umeščenosti v specifičen prostor povojne Benečije se film vzpostavi kot univerzalna, skoraj pravljnična pripoved, ki presega vsakršno geografsko in časovno zamejenost. Igrivi domišljijski vložki in eterična povezava človeka in narave se dotaknejo prav vsakega gledalca ter presejajo poznavanje primorske zgodovine in njihovih s fantazijskimi elementi prepređenih ljudskih izročil, ki jih avtorja igrivo prepletata s kratkimi zgodbami Antona P. Čehova. Med njimi posebej izstopa *The Looking-Glass*, kratka zgodba o predanosti, osamljenosti, ljubezni in upanju, stkanih med zakonskim parom. Ko eden izmed njiju nepričakovano podleže bolezni, se sredi noči odpravita na dolgo in težko pot do zdravnika – kot smo priča tudi pri Mariu in njegovi bolni, zgarani, od težkega življenja utrujeni ženi. Ko ji zdravnik brez podrobnejšega pregleda pripiše tifus, se film nekoliko šaljivo in z dobršno mero domišljijanskega obrata pokloni Čehovu. Gre za premišljene in ustvarjalne variacije njegovih literarnih predlog in domiselnih prepletanj z vaškimi izročili, ki se v skoraj pravljničnem duhu poigravajo s fantazijskimi elementi.

Ko Mario med enim izmed obiskov zdravnika, kjer znova prejme nenavadno diagnozo tifusa, ugotavlja, da jima nikoli ne uspe izreči nič iz srca, zdravnik modro odgovori, da govorjenje iz srca ni za ljudi, kot sta onadva. »Mogoče bomo iz srca lahko govorili čez sto let, ko bodo razmere boljše. Zdaj pa pojdi domov, vzemi zdravilo in bodi tiho.« *Zgodbe iz kostanjevih gozdov*, ki nežno prehajajo med preteklostjo, prihodnostjo, domišljijo in spomini nekega časa in prostora, gledalcu resnično (spre)govorijo iz srca. A mnogi med nami, kljub pretečenemu času in nedvomnemu izboljšanju razmer, še vedno odhajamo domov, jemljemo zdravila in ostajamo tiho. Morda pa nam prav človeškost in toplina, ki v tej melanholični pripovedi zasijeta z vsakim sončnim žarkom, podata navdih, da – kot Gregor Božič in Marina Gumzi – tudi mi spregovorimo iz srca ... ob škrcniclju sveže pečenih kostanjev.